

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Майбутнім інженерам-педагогам необхідні практичні поради та методичні рекомендації не лише у питаннях щодо покращення розроблених ними планів-конспектів позаурочних заходів (змістовий компонент готовності), шляхів та засобів реалізації позанавчальної діяльності (процесуальний компонент готовності), а й щодо здійснення, тобто формування мотиваційного компонента [1].

Крім того, під час проходження студентами виробничої практики особлива увага звертається на позанавчальну роботу. Студенти спостерігають та аналізують роботу досвідчених викладачів, творчо планують роботу на заняттях, організовують і проводять різноманітні позанавчальні заходи.

Актуальні питання теорії і методики позанавчальної роботи з економічних дисциплін

включаються також у зміст курсових та дипломних робіт студентів із професійно-орієнтованих дисциплін.

1. Іваха Т. Формування готовності студентів до організації позанавчальної роботи учнів як актуальна проблема середньої та вищої школи // *Вища освіта України*. – 2003. – №2. – С. 99 – 102.

2. Мельник М. В. Формування професійних знань учнів професійних училищ у процесі позаурочної роботи з природничо-математичних дисциплін: автореф. дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Мельник Микола Васильович. – Вінниця, 2005. – 20 с.

3. Тархан Л.З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические и методические аспекты. – Симферополь: Крымучпедгиз, 2008. – 424 с.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2009

УДК 378.112

Сергій Немченко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки вищої школи та управління освітніми закладами
Ольга Лебідь, асистент кафедри педагогіки вищої школи
та управління освітніми закладами
Бердянського державного педагогічного університету

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті визначаються основні шляхи процесу модернізації фахової підготовки магістрів управління навчальними закладами як основи їх професійного становлення. Розглядаються і визначаються поняття: магістр, магістратура, магістерська підготовка, професійне становлення магістра.

Ключові слова: магістр, магістратура, магістерська підготовка, професійне становлення магістра.

Постановка проблеми. Загальновідомою є істина про те, що першопричиною процвітання чи, навпаки, занепаду як держави у цілому, так і кожної організації зокрема є, відповідно, майстерне чи бездарне управління. Саме тому, проблема професійної підготовки управлінського корпусу керівників загальноосвітніх шкіл набуває надзвичайної актуальності, оскільки від її успішного вирішення багато в чому залежить ефективність майбутнього розвитку Української держави. Освіта розглядається у Законі України “Про освіту” як основа духовного, культурного, інтелектуального, соціального, економічного

розвитку суспільства і держави. Її метою є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розкриття її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання у неї високих морально-етичних якостей, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, та забезпечення всіх ланок суспільного виробництва кваліфікованими фахівцями.

Незворотний рух України шляхом незалежності та формування її як демократичної, правової і рівноправної європейської держави з кожним роком висуває все більші вимоги до кадрів

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

управління. Вони зростатимуть в міру того, як у державі буде розширюватись і поглиблюватись реформа адміністративної системи, конкретизуватимуться завдання перед керівними працівниками, усім управлінським персоналом. Вимоги до фахівців, ефективність їхньої роботи підвищуватимуться разом з докорінним поліпшенням правового забезпечення сучасної державної кадрової політики, її постійним розвитком – наповненням новими теоретичними положеннями, орієнтирами та акцентами.

В усі роки існування освітнього закладу професійна підготовка його керівника була і залишається актуальною проблемою. Традиційно педагога будь-якої спеціальності призначали на посаду керівника освітнього закладу або зовсім без підготовки, або, в кращому разі, – з підготовкою на короткотермінових курсах стаціонарної чи заочної форми навчання, в інститутах післядипломної освіти.

Така практика не мала належної системності, і здебільшого новопризначений керівник доходив до розуміння сутності своїх функціональних обов'язків самостійно, затрачаючи на це декілька років праці, що гальмувало діяльність педагогічного колективу та розвиток освітнього закладу в цілому, негативно впливало на якість його роботи.

Сьогодні в Україні відповідно до змісту документа Болонського процесу здійснюється ступенева підготовка педагогів за спеціальностями навчальних предметів школи, основною ланкою якої є магістратура. Здійснюється також магістерська підготовка майбутніх керівників шкіл за спеціальністю “управління навчальним закладом”. Це високий рівень професійної підготовки педагога до виконання ним функцій керівника навчальним закладом [2].

Перед керівниками шкіл постають нові завдання, які потребують умінь аналізувати великий обсяг фактичного матеріалу, узагальнювати тенденції, прогнозувати розвиток педагогічної системи школи, приймати рішення, організовувати їх виконання, оцінювати результати. Керівники шкіл все більше відчують вплив ринкових відносин, усвідомлюють, що управлінські процеси не обмежуються внутрішньошкільним управлінням. Посилюється вплив соціуму, громадськості на управлінську діяльність. Окремої уваги керівників шкіл потребує управління людськими ресурсами, залучення педагогів, батьків, учнів до вирішення шкільних проблем.

Важливо підкресли, що “посаду керівника ЗНЗ незалежно від підпорядкування, типу і форми

власності може займати особа, яка є громадянином України, має вищу педагогічну освіту на рівні спеціаліста або магістра, стаж педагогічної роботи не менше трьох років”. Таким чином, офіційно визнаною професією керівника ЗНЗ є професія педагога. Існуюча практика призначення керівників загальноосвітніх навчальних закладів засвідчує, що цю посаду обіймають виключно педагоги, переважна більшість яких має тільки вищу педагогічну освіту, якої недостатньо для формування належного рівня управлінської компетентності. За таких умов діяльність керівників загальноосвітніх навчальних закладів значно ускладнюється, оскільки вони вже не є пасивними виконавцями формальних інструкцій і вказівок. Практика показує, що більшість керівників шкіл добре усвідомили необхідність власної активності, самостійності, що вони повною мірою відчують відповідальність за прийняті рішення.

Теоретичну основу концепції педагогічної підготовки магістрів становлять праці українських та зарубіжних учених із проблем: філософії неперервної освіти (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.С. Лутай); неперервної освіти (П. Бертаген, Х. Дейва, А. Делсон, Р. Кідд, З. Фор, Т. Хюген); системного аналізу (В.Г. Афанасьєв, М.С. Каган, В.П. Кузьмін); професійної підготовки вчителя (О.А. Абдуліна, Є.С. Барбіна, О.В. Глузман, О.А. Дубасенюк, В.І. Лозова, О.М. Пехота, О.Я. Савченко, С.О. Сисоева, Г.В. Троцько тощо); вищої педагогічної освіти (Є.П. Белозерцев, В.І. Луговий, В.О. Сластьонін, А.І. Щербаков); професійної адаптації й морально-правової відповідальності вчителя (Г.П. Васянович, О.Г. Мороз, Є.М. Павлютенков, Р.І. Хмельюк); психологічної підготовки педагогів (Г.О. Балл, С.Д. Максименко, В.А. Семиченко, Т.С. Яценко тощо); організації навчального процесу в педагогічних навчальних закладах (С.І. Архангельський, В.А. Козаков, Т.І. Сущенко та ін.); оптимізації навчання й розвитку особистості (Л.В. Занков, М.М. Поташник, Г.І. Щукіна); андрагогіки (А.О. Деркач, С.І. Змейов, Н.В. Кузьміна, Л.Є. Орбан, Л. Турос); становлення професійної та управлінської культури керівників навчальних закладів (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень та ін.);

Про те, не дивлячись на фундаментальність проведених досліджень реалізація забезпечення високого рівня фахової підготовки та професійної культури магістрів управління навчальними закладами утруднена об'єктивними та

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

суб'єктивними обставинами, головними серед яких є: низький рівень потреби у педагогічній теорії в практиці, недостатня розвиненість самої педагогічної теорії, її абстрактність, інерційність педагогічної практики, превельююча схильність керівників школи до сприйняття нормативно-методичного знання, їх небажання або нездатність сприймати концептуальні форми; система професійної підготовки та перепідготовки управлінських кадрів, що склалася на сьогоднішній у якій не отримала втілення технологічна система формування та розвитку професійної культури; відсутність у керівних кадрів різних рівнів мотивації саморозвитку.

Виходячи з цього, можливо зробити висновок про те, що основним завданням є корінним чином змінити процес професійної підготовки майбутніх керівників загальноосвітніх закладів і цьому процесу, на нашу думку, повинна сприяти підготовка таких фахівців у магістратурі.

Метою статті є: визначення основних напрямків модернізації фахової підготовки магістрів управління навчальними закладами, як основи їх професійного становлення.

Виклад основного матеріалу. Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності, на дослідницькому рівні професійної діяльності. Виробничі функції, що здійснюють магістри, пов'язані зі всіма етапами циклу існування об'єктів їх діяльності. Задачі діяльності, які вони вирішують, припускають діяльність за складними алгоритмами, що містять процедуру конструювання рішень.

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістрів передбачає, за умови виконання вимог стандарту вищої освіти щодо підготовки педагогічних працівників, спроможність до виконання педагогічних функцій, що пов'язані з узагальненими об'єктами їх діяльності [7, 92 – 93].

Сучасний магістр повинен володіти комплексом знань з гуманітарних, фундаментальних і фахових дисциплін, мати добру практичну підготовку для виконання функціональних обов'язків на виробництві, в науково-дослідних установах, міністерствах, відомствах. Підготовка магістрів орієнтована на науково-дослідну, науково-педагогічну, експертно-консультаційну діяльність.

Магістерська підготовка є важливим ланцюгом у вузівській освіті. Навчаючись в

магістратурі, студент має спиратися перш за все на знання і практичні навички, здобуті в рамках базових навчальних дисциплін. Разом з тим, у магістратурі студент повинен пройти поглиблену спеціалізовану програму, покликану, з одного боку, забезпечити знання і навички викладання у вищій школі і середніх навчальних закладах, а з іншого – прищепити необхідні якості науковця-дослідника, здатного самостійно орієнтуватися в сучасних напрямках наукових досліджень з економіки й виконувати індивідуальну науково-аналітичну роботу.

Випускник магістратури здатний виконувати професійні функції на посадах наукових співробітників, експертів, консультантів, консультантів-експертів, радників, референтів в органах державної влади та управління, в комерційних структурах, консалтингових фірмах, науково-дослідних установах, а також викладачів з фаху в системі підготовки спеціалістів I – III рівнів акредитації. Крім того, магістратура є вихідним ступенем для подальшої наукової роботи, наукових публікацій, підготовки кандидатських дисертацій [14, 4 – 5].

Трансформація вищої освіти в Україні неможлива без перегляду цільового компонента університетської підготовки, тому що одним з важливих та суперечливих питань у сфері освіти є питання цілей освіти. Для України дуже важливим є аналіз сучасної практики магістерської підготовки й раціональне використання зарубіжного педагогічного досвіду, оскільки на відміну від традиційної для України підготовки спеціалістів, аспірантів, докторантів підготовка магістрів здійснюється у вищих навчальних закладах країни тільки 5 – 7 років. Модернізація методів керування освітою забезпечення високого рівня кваліфікації фахівців управління освітою, які розпочинають свою діяльність, має велике значення для розвитку України [3, 66 – 69].

В сучасній педагогічній науці можна зустріти різноманітні погляди на формування цілей сьогоднішньої повної вищої освіти взагалі, та магістратури “Управління навчальними закладами”, зокрема. Так, В. Ковальчук підкреслює важливість чітких ціннісних орієнтирів, що повинні мати вчителі, які б відповідали ціннісно-світоглядній концепції навчання [12]; намагання забезпечити ефективну підготовку сучасних працівників сфери освіти, змушує дослідників виокремлювати аспекти професійної підготовки, а саме готовність керівників до програмно-цільового управління [8]; формування рефлексивної культури студентів педагогічних університетів [9]; формування здатності до

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

конструювання навчально-пізнавальної діяльності учнів [6]; формування управлінської культури в системі післядипломної педагогічної освіти [4]; питання компетентності керівника загальноосвітньої школи [5]; формування дослідницьких умінь керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти [1]; формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти [16]; формування педагогічної культури майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури [17].

Якісна професійна підготовка фахівців у вищих педагогічних закладах освіти можлива за умов реалізації основних принципів функціонування ступеневої освіти (наступність, неперервність, системність, інноваційність, цілісність та інтегрованість). Під ступеневою підготовкою фахівців розуміють сукупність освітньо-професійних програм, державних стандартів ВНЗ та органів управління освітою. Основною функцією ступеневої підготовки є передача новим поколінням надбань культури та досвіду підготовки спеціалістів до професійної діяльності [10, 19 – 27]. Магістерська підготовка повинна трактуватися не просто як вищий ступінь підготовки фахівця, а як якісно-новий етап. Як доводять дослідження сучасних вчених магістерська підготовка в галузі педагогічної освіти передбачає наявність трьох напрямів: фаховий, педагогічний і науково-дослідницький. Необхідний і достатній рівень професійної компетентності може бути досягнутий на ґрунті оволодіння магістрантами цими трьома різновидами діяльності.

Професійна компетентність трактується у багатьох дослідженнях як інтегративне особистісно-діяльнісне новоутворення, яке є збалансованим поєднанням знань, умінь і сформованої професійної позиції, що дозволяє фахівцю самостійно і якісно виконувати завдання професійної діяльності і яке перебуває у відносинах діалектичної залежності з професійною спрямованістю особистості.

В основу підготовки магістрів, на думку С. Вітвицької, мають бути покладені індивідуальна і дослідницько-орієнтована парадигми. Результатом професійного саморозвитку має стати готовність до педагогічної діяльності, що включає такі компоненти: цілемотиваційний (забезпечує спрямованість на особистісно-професійні зміни); змістовний (передбачає розробку системи особистісно набутих знань щодо механізмів професійної діяльності та саморозвитку, засвоєння

системи понять, концепцій, що розкривають сутність особистісно зорієнтованих технологій, особистісно професійної рефлексії; отже продуктами професійної підготовки мають бути персоналізовані професійні знання, вміння і навички); операційний (включає систему шляхів, способів, прийомів здійснення професійної діяльності, науково-дослідницької діяльності та самовдосконалення); інтегративний (передбачає вміння проектувати програму самовдосконалення своєї особистості); аксіологічний (включає в себе вміння формувати людські та загальнолюдські цінності); світоглядний (вміння створювати власну педагогічну концепцію).

Індивідуалізація навчання у магістратурі значним чином пов'язана з дослідження проблем “самоучіння”, самореалізації у навчально-пізнавальній та самостійно-творчій діяльності. Сутність “самоучіння” полягає у наступному: забезпеченні зв'язку між опануванням новою навчально-пізнавальною інформацією з попередньою; реалізації неповторного, унікального, своєрідного стилю учіння в навчально-виховному процесі; застосування вміння оцінювати і контролювати самостійний навчальний процес в магістратурі [15, 15 – 23].

Процес самоучіння реалізується в єдності творчої активності і самостійності. Реалізація творчої активності і самостійності відбувається найбільш ефективно за умов реалізації компетентісно орієнтованого навчального процесу. Сутність цього підходу полягає у тому, що зміст навчання не зводиться до знаннєво орієнтованої компоненти, а передбачає досвід вирішення проблем, виконання соціальних ролей тощо.

В руслі нашої статті необхідно розглянути поняття “професійне становлення”, яке у науково-педагогічній літературі визначається як процес, розгорнутий в часі (тривалість) та просторі (структурність системи професійної освіти), та спрямований на: формування професійної спрямованості, компетентності, соціально і професійно важливих якостей людини та їх інтеграцію, готовність до постійного професійного зростання, пошуку оптимальних прийомів якісного та творчого виконання діяльності у відповідності з індивідуально-психологічними особливостями людини; закономірні зміни особистості, що характеризуються кількісними та якісними структурними перетвореннями, що забезпечують нормальне функціонування людини як суб'єкту професійної праці; формування особистості адекватної вимогам професійної діяльності; формування професійних відношень, реалізуючи які особистість об'єктивує себе у новій якості [13];

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ ЯК ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

засвоєння особистістю професійної культури, різних видів діяльності.

Висновки. Виходячи з всього вище наведеного можливо зробити висновок, що термін “професійне становлення” визначає просторово-часову характеристику процесу формування та розвитку особистості – стадію засвоєння людиною професії з моменту її обрання до оволодіння професіоналізмом, майстерністю. Крім того, цей процес, розгорнутий в часі та просторі, також є динамічним та таким, що неможливо завершити. Таким чином, можливо сформулювати визначення професійного становлення майбутнього керівника загальноосвітньої школи у магістратурі, як цілеспрямований організований процес – підготовки магістранта до педагогічної та управлінської діяльності, результатом якого виступає інтегральна, динамічна властивість особистості, у якій віддзеркалюється його професійна спрямованість і готовність залучитися до різних видів педагогічної та управлінської діяльності.

1. Базелюк В.Г. Формування дослідницьких умінь керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. кандидата пед. наук: 13.00.04/Держ. вищий навчальний заклад “Університет менеджменту освіти” АПН України. – Київ, 2008. – 210 с.

2. Берека В.С. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: Теорія і методика: Монографія / за ред. А.Й. Сиротенка. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 482 с.

3. Бурдіна С.В. Особливості формування цілей магістерської підготовки з “Управління освітою” в США / С.В. Бурдіна // Вісн. Житомир. держ. ун-ту імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – Вип. 32. – С. 66 – 69.

4. Васильченко Л.В. Формування управлінської культури керівників школи в системі післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04./ Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 20 с.

5. Вдовиченко Р.П. Діяльність міського управління освітою з підвищення управлінської компетентності керівників загальноосвітніх закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.01./ Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2006. – 20 с.

6. Вишівська В.Б. Формування у майбутніх учителів здатності до конструювання навчально-пізнавальної діяльності школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04/Київ. держ. ун-т. – К., 2006. – 21 с.

7. Вища освіта в Україні: навч. посібник / В.Г. Кремень, С.М. Ніколаєнко, М.Ф. Степко та ін.; За ред. В.Г. Кременя, С.М. Ніколаєнка. – К.: Знання, 2005. – 327 с.

8. Войчук В.О. Формування готовності керівників до програмно-цільового управління розвитком позашкільного навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01./Цент. ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. – К., 2006. – 20 с.

9. Дігтяр Г.О. Формування рефлексивної культури студентів педагогічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: 13.00.04./Харків. держ. пед. ун-т ім. Драгоманова. – Х., 2006. – 19 с.

10. Завалко К. Педагогічна компетентність та самовдосконалення в мистецькій освіті// Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004. – Вип. 5. – С. 19 – 27.

11. Зеер Э.Ф., Шахматова О.Н. Личностно-ориентированные технологии профессионального развития специалиста: науч.-метод. пособие – Екатеринбург, 1999. – 244 с.

12. Ковальчук В.Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методичної підготовки сучасного вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2006. – 35 с.

13. Кудрявцев Т.В. Психолого-педагогические проблемы высшей школы//Вопросы психологии. – 1981. – № 2.

14. Методичні вказівки до виконання, оформлення та захисту магістерських робіт (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальності 8.050106 – “Облік та аудит”). Укл. Гордієнко Н.І., Харламова О.В., Новицька Н.В. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 39 с.

15. Неперервна професійна освіта, як основа соціального поступу // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Зб. наук. праць – У 2 ч. – Ч.2 // За ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – К., 2001. – С. 15 – 23.

16. Олійник В.В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти: дис.... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2008. – 215 с.

17. Чорна С.С. Формування педагогічної культури майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури: дис.... кандидата пед. наук: 13.00.04 / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2008. – 226 с.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2009